

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा
माननीय न्यायाधीश श्री कुमार रेग्मी
फैसला
०७०-CI-००८६
मुद्दा:- मोही नामसारी।

भक्तपुर जिल्ला, भक्तपुर नगरपालिका वडा नं. २ बस्ने दयाराम प्रजापती.....१ पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

भक्तपुर जिल्ला, भक्तपुर नगरपालिका वडा नं. २ बस्ने सिद्धिराम प्रजापती.....१ प्रत्यर्थी
वादी

शुरू तहमा फैसला गर्ने:- भूमि सुधार अधिकारी श्री नवराज घिमिरे
भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुर

फैसला मिति:- २०६७।११।३

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:- माननीय न्यायाधीश श्री यज्ञप्रसाद बस्याल
माननीय न्यायाधीश श्री रामचन्द्र यादव
पुनरावेदन अदालत पाटन

फैसला मिति:- २०६९।१०।११

तत्कालीन न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ग) बमोजिम पुनरावेदन पर्न
आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छ:-

१. स्वर्गीय पिता गोप सिंह प्रजापती २०२१ सालमा २ आमा स्वर्गीय सन्तलक्ष्मी २०५८
सालमा परलोक भई निजहरुको ३ भाई छोराहरुमा क्रमशः जेठो शिव नर्सि प्रजापती,
माईला आशाराम प्रजापती, कान्छा म सिद्धिराम प्रजापती भएकोमा आशाराम २०४५

सालमा, निजकी पत्नी सानोमैया २०५८ सालमा, शिव नर्सि २०५४ सालमा परलोक भई शिव नर्सिका एक पत्नी गणेशलक्ष्मी र ३ छोराहरुमा क्रमशः श्री कुमार प्रजापती, दयाराम प्रजापती र कृष्णराम प्रजापती भएको र भक्तपुर जिल्ला, ताथली गा.वि.स.वडा नं. ६(ग) कि.नं. ५०(ख) को क्षेत्रफल ०-१३-०-० र ऐ.ऐ कि.नं. ५१ को क्षेत्रफल १-०-०-० जग्गाको जग्गाधनी विपक्षी रामप्रसाद प्रजापती र मोहीमा मेरो एकासगोलका दाजु शिव नर्सि प्रजापती कायम भएकोमा दाजु शिव नर्सिको मृत्यु पश्चात जग्गाधनीले मलाई मोही मानी जग्गा जोतभोग गर्न दिएकोले सोही समयदेखि जोत कमोद गरी सालसालको बालीसमेत बुझाई आएको हुँदा विपक्षी रामप्रसाद प्रजापतीका नाउँमा दर्ता रहेको भक्तपुर जिल्ला, ताथली गा.वि.स. वडा नं. ६(ग) कि.नं. ५१ को क्षेत्रफल १-०-०-० ऐ.ऐ. कि.नं. ५०(ख) को क्षेत्रफल ०-१३-०-० जग्गाको मोही मृतक दाजु शिव नर्सि प्रजापतीका नामबाट मेरा नाममा नामसारी गरी मोहीयानी हकको प्रमाणपत्र पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको सिद्धिराम प्रजापतीले द.नं. ५८०५ मिति २०६५।११।२५ मा भूमि सूधार कार्यालय, भक्तपुरमा दिएको निवेदन।

२. सिद्धिराम प्रजापतीले मोही नामसारीको लागि दिएका निवेदनमा उल्लेखित कित्ताहरुको मोही मेरा पिता शिव नर्सि प्रजापती भई निजको परलोक पश्चात निजको हकखाने हकदार छोरा मैले पनि यस कार्यालयमा नामसारी माग गरेकोमा सोही विषयमा मलाई म्याद प्राप्त हुन आएकोले सो कित्ता जग्गाहरुमा निज सिद्धिराम प्रजापतीको हक लाग्ने जग्गा होइन। मेरा पिता शिव नर्सि जिवीत छुउन्जेल पिताले र पिताको परलोकपछि म आफैले जोत कमोद गरी आएको हुँदा निजको गैह्र कानूनी मागदावी खारेज गरी मेरो माग बमोजिम मेरा नाउँमा नामसारी गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोरको दयाराम प्रजापतीको लिखित जवाफ।
३. मोहीका हकदारहरु मध्येका श्रीमती गणेशलक्ष्मी र कृष्णराम प्रजापतीले मोही पति तथा पिता शिव नर्सिको परलोक पश्चात जोत कमोद गरी आएका माइला छोरा तथा दाजु दयाराम प्रजापतीका नाउँमा मोही नामसारी गरिदिन मिति २०६६।८।१९ मा मन्जुरीनामा दिई सकेको हुँदा सोही बमोजिम छोरा तथा दाजु दयाराम प्रजापतीका नाउँमा मोही नामसारी गरी दिएमा हामीहरुको मन्जुरी छ। सिद्धिराम प्रजापतीलाई मोही मन्जूर गर्नु पर्ने अवस्था होइन र निजका नाउँमा नामसारी हुनु पर्ने होइन भन्नेसमेत व्यहोराको

मिति २०६७।११।१० मा गणेशलक्ष्मी प्रजापती र कृष्णराम प्रजापतीको छुट्टा छुट्टै निवेदन पेश हुन आएको।

४. भक्तपुर जिल्ला, ताथली गा.वि.स.वडा नं. ६ (ग) कि.नं. ५०(ख) क्षेत्रफल ०-१३-०-० र ऐ.ऐ. कि.नं. ५१ को क्षेत्रफल १-०-०-० जग्गाको साविक मोही शिव नर्सि प्रजापतीको २०३४ सालमा परलोक भए पश्चात निजका भाई सिद्धिराम प्रजापतीले जोत कमोद गरी सालसालको वाली बुझाई आएकोले जग्गा धनीले मोही पत्याउनु पर्ने भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) बमोजिम निवेदक सिद्धिराम प्रजापतीलाई मोही नामसारी गर्न मोही पत्याएको छु। निजका नाउँमा मोही नामसारी गरिदिएमा मन्जूर छ भन्नेसमेत व्यहोराको जग्गा धनी रामप्रसाद प्रजापतीको मिति २०६६।५।३ को मन्जुरी निवेदन।
५. नाता प्रमाणबाट साविक मोहीका हकदार श्रीमती छोराहरु देखिएको यिनै हकदार मध्येका छोरा दयाराम प्रजापतीले मोही नामसारी माग दावी गरी स्थानीय निकायको सिफारिश र मोहीका अन्य हकदारहरुको मन्जुरी समेत संलग्न रहेको।
६. भक्तपुर जिल्ला, ताथली गा.वि.स. वडा नं. ६(ग) कि.नं. ५०(ख) को क्षेत्रफल ०-१३-०-० र ऐ कि.नं. ५१ को क्षेत्रफल १-०-०-० जग्गाको मोही शिव नर्सि प्रजापतीको मृत्यु पछि मेरा नाउँमा मोही नामसारी गरी पाउँ भनी मृतक मोहीका भाई निवेदक सिद्धिराम प्रजापतीले मागदावी गरी जग्गाधनीले पत्याए तापनि भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) अनुसार मोहीका छोरा दयाराम प्रजापतिले स्थानीय निकायको सिफारिससाथ मोही नामसारी माग गरेको, मृतकको अपुताली खाने पत्नी छोराहरुले निजका नाउँमा मोही नामसारी गर्न मंजूर गरिदिएको अवस्थामा यी वादी मोहीका भाई सिद्धिराम प्रजापतीका नाममा मोही नामसारी गर्न मिलेन भन्नेसमेत व्यहोराको भूमिसुधार कार्यालय, भक्तपुरबाट मिति २०६७।१२।३ मा भएको निर्णय।
७. भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) अनुसार उल्लेख भएका नाता सम्बन्ध भित्रका मानिसहरु मध्ये जग्गाधनीले पत्याएको व्यक्ति जोसुकै पनि मोहीको हकदार हुन सक्ने र निजको नाममा मोही नामसारी हुन सक्ने व्यवस्था अनुरूप ज.ध. रामप्रसाद प्रजापतीले प्रतिउत्तर फिराउँदा समेत मलाई पत्याई मोही नामसारी गर्न मंजूर रहेको व्यहोरा खुलाई सनाखत समेत गरी दिई सोही मिति २०६६।५।३ गते देखि तारेख

छोडी मिति २०६०।१०।११ गते कागज गरी वस्नु भएको अवस्था छ। विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा १६ अनुसार फिराद दर्ता भएको मितिले ६ महिना भित्र निर्णय गरी सक्नु पर्नेमा अनावश्यक आदेशहरू गरी २ वर्ष विती सकेपछि आफ्नो अनुकूल वातावरण मिलाई विपक्षी तर्फ झुकाव भई भूमिसुधार अधिकारीले मिति २०६७।१२।३ गते गर्नु भएको फैसला अनुचित प्रभावमा परी बुझ्न पचाई दुषीत भावनाले प्रेरित भई कानूनको गलत अर्थ लगाई गर्नु भएको फैसला निष्पक्ष रूपले नभएको हुनाले उक्त निर्णय उल्टी गरी वादी दावी अनुसार म पुनरावेदक वादीका नाममा मोही नामसारी हुने गरी निर्णय भई न्याय पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको वादी सिद्धिराम प्रजापतीले पुनरावेदन अदालत पाटनमा दिएको पुनरावेदन पत्र।

८. प्रत्यर्थी प्रतिवादीको वतन शुरु मिसिलमा भक्तपुर न.पा.वडा नं. १४ वस्ने भनी उल्लेख भएकोमा पुनरावेदन गर्दा वडा नं. २ भनी लेखिन गई म्याद तामेल हुँदा सार्वजनिक स्थानमा तामेल भएकोले सो मिति २०६८।४।२५ गतेको तामेली म्याद बदर गरी दिएको छ। अब निवेदक पुनरावेदक वादीको निवेदन र शुरु फैसलामा उल्लेखित वडा नं. १४ मा प्रत्यर्थी प्रतिवादीको नाउँमा म्याद जारी गरी तामेल गर्न लगाई नियमबमोजिम लगाउका मुद्दा साथै पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६८।८।२९ मा भएको आदेश।
९. लगाउको दे.पु.नं. १४४१ र १४४२ का मुद्दामा आज यसै इजलासबाट शुरु निर्णय बदर हुने ठहरेकाले यस मुद्दामा समेत शुरु भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरको मिति २०६७।१२।३ को निर्णय मिलेको नदेखिँदा उल्टी हुने ठहर्छ। अब जो जे बुझ्नुपर्ने बुझी कानून बमोजिम निर्णय गर्नु भनी तारेखमा रहेका पुनरावेदक र प्रत्यर्थीलाई भूमि सुधार कार्यालयमा जानु भनी शुरु मिसिल भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरमा पठाई दिनु भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।१०।११ मा भएको फैसला।
१०. वादी दावीका विवादित भक्तपुर जिल्ला, ताथली गा.वि.स. वडा नं. ६(ग) कित्ता नं. ५०(ख) र ५१ को क्रमशः क्षेत्रफल ०-१३-०-० र १-०-०-० जग्गाहरू शुरु भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरले जे जो प्रमाणहरू बुझ्नु पर्ने हो बुझी ती प्रमाणहरूको समूचित मूल्याङ्कन गरी भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को संशोधित दफा २६(१) बमोजिम साविक दर्तावाला मोहीको एकाघर सगोलको छोरा नाताको म प्रतिवादी दयाराम प्रजापतीका

नाउँमा जोत नामसारी हुने ठहर गरी प्रस्तुत मुद्दामा प्रत्यर्थी बादीको दावी नपुग्ने गरी भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरबाट मिति २०६७।१२।३ मा भएको शुरु फैसला न्याय तथा कानून दुवै दृष्टीकोणबाट मिलेको कानूनसम्मत फैसला हुँदा सो फैसला सदर कायम राखी प्रत्यर्थीको पुनरावेदन जिकिर नपुग्ने ठहर इन्साफ गर्नु पर्नेमा सो बमोजिम नगरी गैर कानूनी तर्क बुदाहरु उल्लेख गर्दै हचुवाको आधारमा शुरु फैसला उल्टी गर्ने र पुनः निर्णय गर्न शुरुमा पठाउने गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।१०।११ मा भएको फैसला गम्भीर रुपमा कानूनी त्रुटीपूर्ण हुँदा सो फैसला पूर्णरुपमा उल्टी गरी शुरु भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरले बादी दावी नपुग्ने ठहर गरेको शुरु निर्णय सदर कायम गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी दयाराम प्रजापतिको यस अदालतमा पर्न आएको पुनरावेदन-पत्र।

११. नियम बमोजिम साप्ताहिक तथा आजको दैनिक पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ इजलाससमक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल कागज अध्ययन गरियो। भक्तपुर जिल्ला, ताथली गा.वि.स.वडा नं. ६(ग) कि.नं. ५०(ख) को क्षेत्रफल ०-१३-०-० र ऐ.ऐ. कि.नं. ५१ को क्षेत्रफल १-०-०-० जग्गाको जग्गाधनी विपक्षी रामप्रसाद प्रजापती र मोहीमा मेरा एकासंगोलका दाजु शिव नर्सि प्रजापती कायम भएकोमा दाजु शिव नर्सिको मृत्यु पश्चात् जग्गाधनीले मलाई मोही मानी जग्गा जोत भोग गर्न दिएकाले सोही समय देखि जोत कमोद गरी साल-सालको वाली समेत बुझाई आएको हुँदा उक्त जग्गाको मोही मृतक दाजु शिव नर्सि प्रजापतीका नामबाट मेरा नाममा नामसारी गरी मोहीयानी हकको प्रमाणपत्र पाउँ भन्ने सिद्धिराम प्रजापतीको निवेदन माग दावी तथा शिव नर्सि प्रजापतीको हकदार छोरा मैले पनि उल्लेखित मोही नामसारी गरिपाउन निवेदन दिएको र पिताको परलोक पछि म आफैले जोत कमोद गरी आएको हुँदा निवेदकको गैरकानूनी मागदावी खारेज गरी मेरो माग बमोजिम मेरो नाउँमा नामसारी गरी पाउँ भन्ने दयाराम प्रजापतीको लिखित जवाफ रहेको प्रस्तुत मुद्दामा वादी दावी नपुग्ने गरी शुरु भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरबाट भएको फैसला उल्टी गरी पुनः इन्साफको लागि शुरु भूमि सुधार कार्यालयमा पठाउने गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।१०।११ मा भएको फैसला उपर प्रतिवादी दयाराम प्रजापतीको यस अदालतमा पुनरावेदनपत्र दायर हुन आएको देखियो।

१२. अब पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।१०।११ मा भएको फैसला मिलेको छ, छैन? प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकीर पुग्ने नपुग्ने के हो? सोही सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।
१३. निर्णयतर्फ विचार गर्दा, जग्गा धनी रामप्रसाद प्रजापतीको नाउँमा दर्ता रहेको भक्तपुर जिल्ला, ताथली गा.वि.स. वडा नं. ६(ग) कित्ता नं. ५०(ख) र ५१ को क्रमशः क्षेत्रफल ०-१३-०-० र १-०-०-० को दुई कित्ता जग्गाको साविक मोही शिव नरसिं प्रजापती रहेको कुरामा वादी प्रतिवादीको विवाद रहेको देखिदैन। मोही शिव नरसिं प्रजापतीको मृत्यु पश्चात जग्गाधनी रामप्रसाद प्रजापतीले मलाई मोही मानी जग्गा जोतभोग गर्न दिएकोले सोही समयदेखि जोत कमोद गरी सालसालको बालीसमेत बुझाई आएको हुँदा उक्त जग्गा मेरो नाममा मोही नामसारी गरी पाउँ भनी सिद्धिराम प्रजापतीको मिति २०६५।११।२५ मा भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरमा निवेदन परेको देखियो। साविक मोही शिव नरसिं प्रजापतीको २०३४ सालमा परलोक भए पश्चात निजका भाई सिद्धिराम प्रजापतीले जोत कमोद गरी सालसालको वाली बुझाई आएकोले जग्गा धनीले मोही पत्याउनु पर्ने भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ को दफा २६(१) बमोजिम निवेदक सिद्धिराम प्रजापतीलाई मोही नामसारी गर्न मोही पत्याएको छु। निजको नाममा मोही नामसारी गरी दिएमा मेरो मंजुरी छ भनी जग्गा धनी रामप्रसाद प्रजापतीले भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरमा निवेदन दिई मिति २०६६।५।३ मा निवेदन सनाखत समेत गरेको पाईयो।
१४. सिद्धिराम प्रजापतीले मोही नामसारीको लागि दिएका निवेदनमा उल्लेखित कित्ताहरूको मोही मेरा पिता शिव नरसिं प्रजापती भई निजको परलोक पश्चात निजको हकखाने हकदार छोरा मैले पनि भूमि सुधार कार्यालयमा मोही नामसारी माग गरेकोमा सोही विषयमा मलाई म्याद प्राप्त हुन आएकोले सो कित्ता जग्गाहरूमा निज सिद्धिराम प्रजापतीको हक लाग्ने जग्गा होइन। मेरा पिता शिव नरसिं जिवीत छुन्जेल पिताले र पिताको परलोकपछि म आफैले जोत कमोद गरी आएको हुँदा मेरा नाउँमा नामसारी गरी पाउँ भनी शिव नरसिंको छोरा दयाराम प्रजापतीको छुट्टै निवेदन परेको देखियो। सिद्धिराम प्रजापतीका नाउँमा उक्त जग्गाहरू मोही नामसारी हुने होइन। शिव नरसिंको मोहीहक निजको नजिकको छोरा दयाराम प्रजापतीको नाममा मोही नामसारी गरी पाउँ भनी शिव नरसिंको श्रीमती

गणेशलक्ष्मी प्रजापती र छोरा कृष्णराम प्रजापतीले भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरमा मंजुरनामाको निवेदन दिई सनाखत समेत गरेको देखिन्छ।

१५. यसमा यिनै पुनरावेदक दयाराम प्रजापती वादी र प्रत्यर्थी सिद्धिराम प्रजापती प्रतिवादी भई चलेको यसै मुद्दामा लगाउमा रहेको दे.पु.नं. ०६९-सी-१२३२ को जोत नामसारी मुद्दामा शुरू भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरबाट मिति २०६७।१२।३ मा भएको निर्णय उल्टी हुने ठहर्छ र अब जो जे बुझ्नु पर्ने बुझी कानून बमोजिम निर्णय गर्नु भनी शुरू भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरमा पठाउने गरी पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०६९।१०।११ मा भएको फैसला सदर हुने ठहरी आज यसै इजलासबाट फैसला भएको हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा समेत सोही आधार कारणबाट भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरबाट मिति २०६७।१२।३ मा भएको निर्णय उल्टी हुने र अब जो जे बुझ्नु पर्ने बुझी कानून बमोजिम निर्णय गर्नु भनी शुरू भूमि सुधार कार्यालय, भक्तपुरमा पठाउनु भनी ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६९।१०।११ को फैसला मनासिव देखिदा सदर हुने ठहर्छ। फैसलाको विद्युतीय प्रति अपलोड गरी प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- धनबहादुर कार्की

कम्प्युटर अपरेटर:- मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७६ साल असार १८ गते रोज ४ शुभम् ।